

СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛІСІВ ВЕРХІВ'Я БАСЕЙНУ РІЧКИ ЛЮЧКИ

Подається характеристика сучасного стану лісового покриву в межах басейнової екосистеми та оцінюється його антропогенна трансформація на прикладі гірської частини басейну річки Лючки (правої притоки ріки Прут).

Ключові слова: Покутсько-Буковинські Карпати, біогеоценоз, трансформація.

S.Ya. Milevska – Institute ecology Carpathians NAS of Ukraine

Contemporary transformation forests of the river Luchka drainage –basin

We give the characteristic contemporary condition of the forests cover basins ecosystem and appreciate it's the anthropogenic transformation for example of the mountainous part of the river Luchka drainage-basin (right tributary the river Prut).

Keywords: Pokuttya-Bukovyna Carpathians, biogeocenosis, transformation.

Глибокі антропогенні зміни лісових екосистем охопили весь Карпатський регіон і є основною причиною зниження біотичної стійкості фітоценозів та їхніх багатограних функцій. Найактуальнішим на сьогодні є проведення аналізу масштабності змін лісового покриву, зумовленого, насамперед, зрослим впливом господарської діяльності, з метою пізнання механізмів розумного управління процесами, можливого за умови визначення екологічних потенціалів екосистем [1].

Незважаючи на очевидну актуальність проблеми, масштабність спрямованих антропогенних змін у лісах Карпат і прилеглих територій висвітлено в літературі фрагментарно. Тільки в роботах М.А. Голубця та співавторів [1-4] вони показані на рівні формації, субформації, біогеоценозних ландшафтних та басейнових екосистем. Таким чином, метою наших досліджень є виявлення ступеня трансформації лісового покриву на прикладі гірської частини басейну річки Лючка – правої притоки Пруту.

Методичною основою став аналіз лісостанів за типами лісу екологічної класифікації [5] у поєднанні з аналізом їх за спорідненими, але інтегрованишими таксономічними одиницями (екологічна група асоціацій, формація) класифікації М.А. Голубця і К.А. Малиновського [6]. На сьогодні біогеоценотичний покрив гірської частини басейну р. Лючка представлений антропогенно зміненими лісовими і сільськогосподарськими біогеоценозами в поєднанні із штучно створеними екосистемами населених пунктів. Наступ на ліс здійснювався з верхніх схилів гір для розширення полонин та по берегах потоків з метою збільшення ріллі та забудованих земель. Лісистість тепер становить 53,1 % (7601,9 га). Унаслідок різних видів рубань лісистість знизилася більше, як у 1,8 раза, змінився гідрологічний режим території.

Значні знелісені площі (31 %) вкриті післялісовими луками (сіножатями, пасовищами), 8,1 % займає рілля, 2,1 % – сади. Девастовані землі та неужитки становлять 1,2 %.

¹ 79026 Львів, вул. Козельницька, 4

У лісорослинному відношенні район найбільше відповідає вирощуванню букових лісостанів. Половина виділених нами екологічних груп асоціацій представляють тут формацію бука європейського. Найхарактерніші з них: свіжі та вологі мезотрофні чисті бучини, вологі мезотрофні грабові бучини, вологі мезотрофні ялицево-смерекові бучини, свіжі евтотрофні грабові бучини – частка яких становить більше, ніж половину (52 %) від покритої лісом площі басейну.

Другою за площею є формація ялиці білої, представлена двома екологічними групами асоціацій: свіжою мезотрофною смереково-буковою яличиною та вологою мезотрофною смереково-буковою яличиною, частка яких становить 26 % від покритої лісом площі. Ялина європейська (смерека) в екологічному відношенні більш варіабельна і охоплює ширший спектр груп асоціацій порівняно із формацією ялиці білої, але за площею займає тільки 15 %. На формації дубів звичайного і скельного припадає 3 %. Таку ж приблизно частку в покритій лісом площі басейну має формація вільхи сірої.

Проведений біогеоценологічний аналіз показує, що антропогенна трансформація охопила всі лісові формації досліджуваного регіону (табл.). У букових лісах площа з домінуванням бука зменшилася на 26,4 %. Вона зайнята в основному похідними угрупованнями: вторинними природними і штучно створеними фітоценозами смереки (15,6 %), граба, сосни, берези, осики та інших деревних порід (7,9 %).

Табл. Розподіл вкритих лісом земель за панівними породами в межах основних лісових формацій гірської частини басейну річки Лючки
(над рискою – га, під рискою – %)

Формація	Площа формації	Панівні породи						
		дуб звичайний	дуб скельний	бук європейський	ялиця біла	ялина європейська	вільха сіра	інші породи
дуба звичайного	<u>204,5</u> 100,0	<u>59,2</u> 28,9	–	<u>32,8</u> 16,0	–	<u>67,3</u> 32,9	–	<u>45,2</u> 22,2
дуба скельного	<u>8,7</u> 100,0	<u>6,2</u> 71,2	–	–	–	–	–	<u>2,5</u> 28,8
бука європейського	<u>3519,9</u> 100,0	<u>47,5</u> 1,3	–	<u>2593,4</u> 73,6	–	<u>550,4</u> 15,6	<u>52,2</u> 1,6	<u>276,4</u> 7,9
ялиці білої	<u>1739,8</u> 100,0	–	–	<u>908,6</u> 52,2	<u>380,9</u> 21,9	<u>425,1</u> 24,4	–	<u>25,2</u> 1,5
ялини європейської	<u>1042,3</u> 100,0	–	–	<u>6,8</u> 0,7	<u>20,6</u> 1,9	<u>1012,9</u> 97,2	–	<u>2,0</u> 0,2
вільхи сірої	<u>265,6</u> 100,0	–	–	–	–	–	<u>193,6</u> 72,8	<u>72,0</u> 27,2
Загальна площа	<u>6780,8</u> 100,0	<u>112,9</u> 1,7	–	<u>3541,6</u> 52,2	<u>401,5</u> 5,9	<u>2055,7</u> 30,3	<u>245,8</u> 3,6	<u>423,3</u> 6,3

Найбільші зміни відбулися в формації ялицевих лісів. Майже половина їх площ (47,8 %) зайнята похідними лісовими й аграрними біогеоценозами, зокрема, бучняками (52,2 %) та смеречниками (24,4 %). Найменшими змінами зачеплена формація смерекових лісів. На 3 % її площі домінування перейшло до ялиці білої та бука.

Оцінюючи загалом масштаби антропогенної трансформації корінного лісового покриву в басейні р. Лючки, можемо відзначити, що вона супроводжувалася істотним зростанням площ монокультур ялини європейської (смереки) внаслідок її цілеспрямованого лісовирощування в букових і ялицевих типах лісу. Тому площа смеречників у сучасному лісовому покриві становить понад 15 %. Вони біологічно нестійкі, масово поражені кореневими гнилями і потребують проведення активних лісогосподарських заходів. Насамперед, необхідно позбутися вимушеної "смеречиноманії", тобто масового культивування смереки на місці букових і ялицевих лісів. Необхідно перейти на науково-обґрунтовану лісотипологічну основу відновлення лісостанів.

На ділянках з підвищеним інфекційним фоном грибів – збудників корневих гнилей доцільно максимально використовувати природне самовідновлення лісу й орієнтуватися навіть на тимчасове домінування "піонерних" деревних видів з участю головних лісоутворювачів, характерних для відповідних типів лісу.

Найвагомішим господарським заходом у розладнаних смерекових монокультурах є проведення суцільно-лісосічних, насамперед санітарних рубань, оскільки монодомінантні смеречники в дубових, букових і ялицевих групах типів лісу регіону досліджень є біологічно нестійкими, особливо до корневих гнилей та інвазій шкідників.

Література

1. Голубець М.А., Марискевич О.Г., Крок Б.О. і ін. Екологічний потенціал наземних екосистем. – Львів: Поллі, 2003. – 180 с.
2. Голубець М.А. Сучасний і відновлений лісовий покрив Українських Карпат// Матеріали III з'їзду Укр. бот. т-ва. – К.: Наук. думка, 1965. – С. 94-96.
3. Голубець М.А. Сучасні теоретичні проблеми біогеоценології// Укр. ботан. журн. – 1978. – 35, № 4. – С. 422-428.
4. Голубець М.А., Борсук Д.В., Гаврилюк М.В. и др. Биогеоценологический покров Бескид и его динамические тенденции. – К.: Наук. думка, 1983. – 240 с.
5. Герушинский З.Ю. Типология лесов Украинских Карпат. – Львів: Піраміда, 1996. – 208 с.
6. Голубець М.А., Малиновский К.А. Принципы классификации и классификация растительности Украинских Карпат// Ботан. журн. – 1967. – 52, № 2. – С. 189-201.

УДК 582.736.3

Аспір. С.С. Пукас^{1,2} – Уманський ДАУ

ОЦІНКА УСПІШНОСТІ ІНТРОДУКЦІЇ *SOPHORA JAPONICA* L. В УМОВАХ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Висвітлено поширення *Sophora japonica* L. у природі і за межами природного ареалу. Відзначено високі адаптаційні можливості виду в умовах Правобережного Лісостепу України. Встановлено, що *Sophora japonica* L. є перспективною рослиною для інтродукції на даній території.

¹ Україна, 20300 м. Умань, вул. Інститутська, 2

² Наук. керівник: проф. В.П. Шлапак, д-р с.-г. наук – Уманський ДАУ